

ฐานข้อมูล ภูมิปัญญาท้องถิ่น

จัดทำโดย

เทศบาลเมืองทับกวาง

คำนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราชการ ๒๕๖๐ มาตรา ๕๗ รัฐต้อง (๑) อนุรักษ์ พื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติและจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วยภูมิปัญญาไทยมีความสำคัญอย่างยิ่งช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง สร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิ แก่คนไทยสามารถปรับประยุกต์หลักธรรม คำสอนทางศาสนาใช้กับชีวิตได้อย่างเหมาะสมสร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคม และธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน ช่วยเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุค

กองสวัสดิการสังคม เทศบาลเมืองทับกวาง ได้เล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงได้สำรวจข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลทับกวางเป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญและมีประโยชน์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจาก ชุมชน และเพื่อการศึกษา ค้นคว้าข้อมูลในภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่างๆ ต่อไป

กองสวัสดิการสังคม
เทศบาลเมืองทับกวาง

ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาทำให้ชาติและชุมชนผ่านพ้นวิกฤติและดำรงความเป็นชาติ หรือชุมชนได้ เป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าและความดีงามที่จรรโลงชีวิต และวิถีชุมชนให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสภาวะแวดล้อมได้อย่างกลมกลืนและสมดุล เป็นพื้นฐานการประกอบอาชีพ และเป็นรากฐานการพัฒนาที่เริ่มจากการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเอง การพัฒนาเพื่อการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันและการพัฒนาที่เกิดจากการผสมผสานองค์ความรู้สากลบนฐานภูมิปัญญาเดิมเพื่อเกิดเป็นภูมิปัญญาใหม่ที่เหมาะสมกับยุคสมัย ดังนั้น ภูมิปัญญาจึงมีคุณค่าไม่เพียงแต่ต่อท้องถิ่นและผู้คนเท่านั้น แต่ยังเอื้อประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อการวางแผนพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนและมั่นคง

ความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หมายถึง องค์ความรู้ ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนของคนในท้องถิ่นที่ได้จากการสั่งสมประสบการณ์และการเรียนรู้มาเป็น ระยะเวลายาวนานหรือช่วงระยะเวลาหนึ่ง มีการคิดค้นและพัฒนาอย่างต่อเนื่องแล้วถ่ายทอดสืบต่อกันมาสำหรับใช้เป็น แนวทางในการแก้ปัญหา ปรับตัว และดำรงชีวิตให้เข้ากับ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม กับยุคสมัย ภูมิปัญญาอาจแสดงออกมาทั้งในรูปที่เป็นนามธรรม เช่น โลกทัศน์ ความคิด ความเชื่อ หรือปรัชญาในการดำเนินชีวิต และในเชิงรูปธรรม เช่น เทคโนโลยีการทำมาหากิน การเกษตร ศิลปะ หัตถกรรม หรือเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ

ลักษณะของภูมิปัญญาไทย

ลักษณะของภูมิปัญญาไทย มีดังนี้

๑. ภูมิปัญญาไทยเป็นเรื่องใช้ ความรู้(Knowledge) ทักษะ(Skill) ความเชื่อ(Belief) และพฤติกรรม (Behavior)

๒. ภูมิปัญญาไทยแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและคน กับ สิ่งเหนือธรรมชาติ

๓. ภูมิปัญญาไทยเป็นองค์รวมหรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิต

๔. ภูมิปัญญาไทยเป็นเรื่องของการแก้ไขปัญหา การจัดการ การปรับตัว การเรียนรู้ เพื่อคง ความอยู่รอดของบุคคล ชุมชน และสังคม

๕. ภูมิปัญญา เป็นแกนหลัก หรือกระบวนทัศน์ในการมองชีวิต เป็นพื้นฐานความรู้ในเรื่องต่าง ๆ

๖. ภูมิปัญญาไทยมีลักษณะเฉพาะหรือมีเอกลักษณ์ในตัวเอง

๗. ภูมิปัญญาไทยมีการเปลี่ยนแปลง เพื่อการปรับสมดุลในพัฒนาการทางสังคมตลอดเวลา
ขอบข่ายของภูมิปัญญาไทย

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ได้กำหนดฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อดำเนินการประเมิน ประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Local Performance Assessment: LPA) ดังนี้

๑. ด้านเกษตรกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการกสิกรรม/การปศุสัตว์/การประมง/การป่าไม้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน,เกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นต้น

๒. ด้านหัตถกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานฝีมือหรืองานช่างที่ทำด้วยมือและอุปกรณ์อย่างง่าย โดยไม่ใช้เครื่องจักรเป็นองค์ประกอบหลักในการผลิต เช่น งานจักสาน,งานแกะหนังตะลุง,งานทอผ้าด้วยมือ. งานเย็บปักถักร้อย,การทำหัวโขน เป็นต้น

๓. ด้านอุตสาหกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานที่ใช้ทุน แรงงาน และเครื่องจักรเป็นองค์ประกอบหลักในการผลิต โดยมีเป้าหมายการผลิตสิ่งของจำนวนมากเพื่อการค้า และรวมถึงงานด้านการบริการเช่น การทำเครื่องเรือนจากไม้แปรรูป,การแปรรูปสิ่งต่างๆ จากยางพารา เป็นต้น

๔. ด้านกาแพทย์ไทย คือภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการดูแลและรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน เช่น การหัตถเวชกรรมไทย , การใช้สมุนไพรในการรักษาโรค เป็นต้น

๕. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การบวชป่า , การสืบชะตาแม่น้ำ ,การทำแนวปะการังเทียม ,การอนุรักษ์ป่าชายเลน เป็นต้น

๖. ด้านศิลปกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม , ประติมากรรม,นาฏศิลป์,ดนตรี,ทัศนศิลป์,คีตศิลป์,การละเล่นพื้นบ้านและการนันทนาการ

๗. ด้านภาษาและวรรณกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการใช้ภาษาทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน

๘. ด้านอื่นๆ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านความเชื่อ ศาสนา ประเพณี พิธีกรรม อาหารพื้นบ้าน เป็นต้น

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

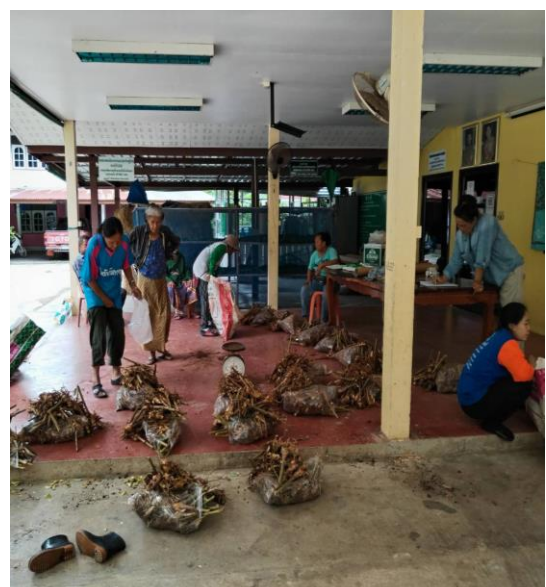
ที่	ประเภท	ชื่อภูมิปัญญาท้องถิ่น	เจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่น
๑.	เกษตรกรรม	สวนผักและสวนสมุนไพรปลอดสาร	นายบุญมี วาทชัยสงค์
		สมุนไพร	นายจรณ วงษ์สง่า
๒.	อุตสาหกรรมและหัตถกรรม	กระถางปูนปั้น	นางคำทองปลิงกระโทก
		กระเป๋าสานเส้นพลาสติก	นางทับทิม น้อยเสนา
		ผ้ามัดย้อม	กลุ่มอาชีพ ม.๑
		จักสาน	นายแป้น สุดกระโทก
๓.	การแพทย์ไทย	นวดแผนไทย	นางสมปอง บุตรดิษฐ์
		น้ำมันเหลือง	น.ส.กฤตกนก เสียวไพโรจน์
๔.	การจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	การเดินป่าและศึกษาธรรมชาติ	นายบุญมี วาทชัยสงค์
๖.	ศิลปกรรม	การถ่ายทอดภูมิปัญญาศิลปวัฒนธรรม และ ดนตรีพื้นบ้าน	ม.๑๐
๗.	ภาษาถิ่น	ภาษาถิ่น	นางปรียา วาทชัยสงค์
๘	อาหารพื้นบ้าน	หอยหอม อาหารพื้นบ้าน	นายบุญมี วาทชัยสงค์

สวนผักและสวนสมุนไพรปลอดสาร

สวนผักและสวนสมุนไพรปลอดสารแบบผสมผสาน ซึ่งเกิดจากนายบุญมี วาทชัยสงค์ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๐ เห็นความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงเป็นการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับพื้นที่ป่าชุมชน มีการเริ่มปลูกผักและสมุนไพรปลอดสาร และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ เรียนรู้ขั้นตอน วิธีการปลูกผักและสมุนไพร รวมถึงวิธีการใช้พืชสมุนไพรให้กับชาวบ้าน นอกจากนี้มีการรวมกลุ่มเพื่อปลูกและขายฟ้าทะลายโจรอบแห้งให้โรงพยาบาลหนองโดนเพื่อใช้ในการทางการแพทย์ เป็นการสร้างอาชีพเสริมให้กับประชาชนในชุมชน

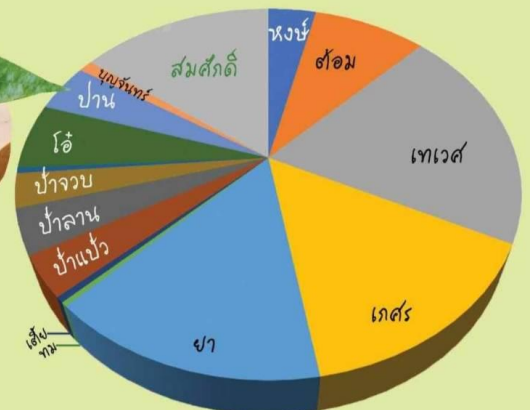
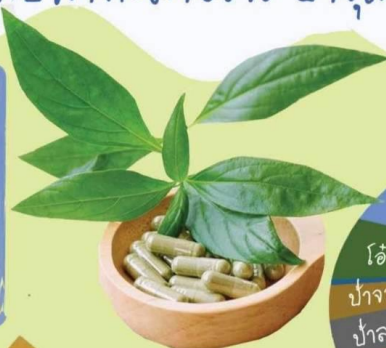
โดย นายบุญมี วาทชัยสงค์

๐๙๙๙๓๗๑๖๖๓

การเก็บฟ้าทะลายโจร ป่าชุมชนบ้านถ้ำน้ำพุ จ.สระบุรี

แผนผังรูปวงกลมของรายได้จากการเก็บฟ้าทะลายโจร
ของสมาชิกป่าชุมชนบ้านถ้ำน้ำพุ จังหวัดสระบุรี

กระถางปูนปั้น

กระถางปูนปั้น จุดกำเนิดเริ่มจากศูนย์การศึกษากระบอบและการศึกษาตามอัธยาศัยได้เข้ามาฝึกอบรมอาชีพระยะสั้นให้กับประชาชนในพื้นที่ โดยได้ฝึกการทำกระถางปูนปั้นหลากหลายรูปแบบ ต่อมาภาคเอกชนในพื้นที่ได้ให้การสนับสนุนสินค้า โดยสั่งให้ผลิตสินค้าตามความต้องการ ทำให้มีการผลิตสินค้าที่ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน และมีการปรับปรุงรูปแบบต่างๆ ตามความต้องการของลูกค้า

โดย นางคำกองปลิงกระโทก

๐๙๑๐๗๖๗๕๕๗

กระเป๋าสานเส้นพลาสติก

กระเป๋าสานเส้นพลาสติก จุดกำเนิดจากนางทับทิม น้อยเสนา ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ได้รับการฝึกอบรมจนเกิดความชำนาญและถ่ายทอดความรู้ให้กับประชาชนในชุมชน เพื่อเป็นอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ในครัวเรือน และปัจจุบันมีการพัฒนาจากการสานตอก เป็นเส้นพลาสติกที่มีรูปแบบทันสมัย

โดย นางทับทิม น้อยเสนา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๔

๐๘๘๙๗๔๙๐๕๓

นวดแผนไทย

จุดกำเนิดจากนางสมปอง บุตรดิษฐ์ เรียนการนวดแผนไทย จนเกิดความชำนาญและถ่ายทอดความรู้ให้กับประชาชนในชุมชนที่สนใจ เพื่อเป็นอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ในครัวเรือน ปัจจุบันมีการเปิดร้าน และออกร้านตามงานต่างๆ

โดยนางสมปอง บุตรดิษฐ์

๐๘๖๕๙๔๔๗๕

น้ำมันเหลือง

จุดกำเนิดจากนางกฤตชนก เลี้ยวไพโรจน์ ได้ริเริ่มผลิตเพื่อใช้ในครัวเรือน และมีการจัดจำหน่ายเพื่อหารายได้เสริมให้แก่ครอบครัว ปัจจุบันมีการถ่ายทอดความรู้ให้กับประชาชนในชุมชน และออกร้านตามงานต่างๆ

โดย นางกฤตชนก เลี้ยวไพโรจน์

๐๙๑๖๙๖๖๖๔

การเดินป่าและศึกษาธรรมชาติ

การเดินป่าและศึกษาธรรมชาติ ที่ชุมชนบ้านถ้ำน้ำพุ สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ไหว้พระ เทียนน้ำตก ชมถ้ำ ตามรอยภาพสลักโบราณทางพระพุทธศาสนาอายุกว่าพันปี เก้าแก่ที่สุดในประเทศไทย สามารถกางเต็นท์ ตกปลา เดินป่า ซึ่งในอดีตประชากรส่วนใหญ่ได้อพยพมาจากจังหวัดในภาคอีสานและภาคกลางเพื่อมาทำไร่ข้าวโพด ภาษามูต เป็นภาษา อีสาน เอกลักษณ์ของหมู่บ้าน จะมีต้นจันทน์ ซึ่งเป็นต้นไม้พื้นถิ่น ปลูกริมถนนสองข้างทาง และในบริเวณบ้านทุกหลังคาเรือน โดยบ้านเรือนส่วนใหญ่จะสร้างอยู่บริเวณเนินเขา ลดหลั่นกันไป สภาพภูมิประเทศ เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในหุบเขาหินปูน และมีป่าไม้เป็นจำนวนมาก

โดยนายบุญมี วาทชัยสงค์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๐

โทร ๐๙๙๙๓๗๑๖๖๓

การถ่ายทอดภูมิปัญญาศิลปวัฒนธรรม และดนตรีพื้นบ้าน

บ้านน้ำพุ หมู่ที่ ๑๐ ตำบลทับทิม เป็นแหล่งธรรมชาติที่ให้ผู้สนใจสามารถเข้ามาเที่ยวชมในหมู่บ้านจำนวนมาก จนเกิดการรวมตัวของชาวบ้านผู้มีความสามารถด้านศิลปะแขนงต่างๆ เป็นวิทยากรถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับเด็กๆ ในหมู่บ้าน เพื่อสำหรับการต้อนรับคณะท่องเที่ยวต่างๆ ที่มาเยี่ยมชมหมู่บ้านเดินป่าและศึกษาธรรมชาติ

โดย นายทองมาก บุญเกื้อ (พิณ)
นายธนากร หงษา (แคน)
นายเทเวศ สิงห์ทอง (กลองยาว)
นางบุญโฮม จักรพล (รำไทย)

หอยหอม อาหารพื้นบ้าน

ในช่วงฤดูฝนชาวบ้านที่บ้านถ้ำน้ำพุ ตำบลทับกวาง อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี จะชวนกันออกไปหาหอยหอมหรือหอยสตางค์ ในป่าที่อุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยแหล่งอาหารของหอย โดยชาวบ้านจะนิยมนำหอยหอมมาทำเป็นอาหารพื้นบ้านอย่างหอยหอมต้มสมุนไพรและยำหอยหอมรับประทานกันในครัวเรือน หอยหอมจะอาศัยอยู่บริเวณพื้นดินในป่าที่มีความชื้นและเป็นที่ราบสูง โดยจะกินเศษใบไม้เป็นอาหาร ลักษณะของหอยหอมจะมีขอบปากหนา ตัวใหญ่ และเนื้อแน่น ที่เรียกว่าหอยหอมเพราะเมื่อนำไปต้ม เผา หรือย่างจะมีกลิ่นหอมเฉพาะตัว หรือบางพื้นที่จะเรียกว่าหอยสตางค์ เพราะมีฝาปิดเปลือกคล้ายเหรียญสตางค์

